

Biuletyn

Koła Miłośników
Dziejów Grudziądza

Rok IV: 2006
Data odczytu: 24.5.2006

Numer 19 (93)
Data wydania: 24.5.2006

mgr Stanisław Poręba

Antoni Stefański (1865-1929) -zapomniany tłumacz „Ben Hura”

W 2005 r. minęła 140 rocznica urodzin **Antoniego Stefańskiego** (1865-1929), wielkopolsko-śląsko-pomorskiego dziennikarza i literata oraz działacza narodowego, który przez kilkanaście lat związany był z Grudziądem.

Antoni Marcin Stefański urodził się 18 maja 1865 r. w Szamotułach (Wielkopolska), w rodzinie nauczyciela szkół ludowych Juliana i Katarzyny z Kolasińskich. Gdy miał 4 lata zmarł jego ojciec i matki nie stać było na kształcenie syna. Ukończył tylko szkołę ludową, następnie jako samouk zdobył zawody: księgarza - wydawcy, dziennikarza i literata. Pracował kolejno w księgarniach C. F. Piotrowskiego i J. K. Żupańskiego w Poznaniu i był urzędnikiem celnym w Warszawie. Powtórnie pracował w Poznaniu, a następnie w księgarni G. Seyfartha we Lwowie. W 1895 r. sprowadził go do Mikołowa (Śląsk) Karol Miarka (junior) i zatrudnił w swoim wydawnictwie. Tam A. Stefański zabłysnął wiedzą fachową i talentem organizacyjnym.

Redagował pismo „Przyjaciel Rodziny” i „Kalendarz Przyjaciela Rodziny” oraz szereg roczników „Kalendarzy Maryańskich” i „Kalendarzy Rodziny Świętej”.

Swoje artykuły podpisywał głównie pseudonimem „**Antoni z Szamotuł**” oraz kryptonimami: **A. S.** lub **As.** Od 1899 r. przez rok pracował w Wydawnictwie „Katolika” w Bytomiu. W tych latach napisał i wydał wiele powieści dla ludu, związanych z życiem pierwszych chrześcijan w Cesarstwie Rzymskim, m. in. „Świat i mądrość przedwieczna”, „Wieniec i korona”, „Domicyan”, „Skazani do kopalń”, „Modlitwa zwycięzca” i „Soteris”. Przetłumaczył na język polski dwie słynne powieści literatury światowej: Levisa Wallace'a „Ben Hur”, Harriet . Stowe-Beecher „Chata wuja Tomasza”. Miały one wiele wydań. Pod pseudonimem „**Stary Maciej**” wydał szereg popularnych poradników dla ludu, m.in. „Gry i zabawy na wolnym powietrzu”, „Wesołe chwile: gry i zabawy towarzyskie w domu i poza domem”, „Bawmy się!”, „Krótka nauka pływania dla młodych przyjaciół”, „Zabawa zimą” i „Bądź oszczędna!”. Większość tych broszur wyszła w serii „Biblioteki Ludowej”, wydawanej przez K. Miarke. Opracował też wstęp do „Wyboru poezji” Adama Mickiewicza. W Mikołowie założył pierwsze polskie Towarzystwo Oświatowe „Zgoda”. W 1903 r. W. Kulerski sprowadził A. Stefańskiego do Grudziądza, i powierzył mu stanowisko kierownika Drukarni i Wydawnictwa „Gazety Grudziądzkiej”. (Sam W. Kulerski był w tym czasie posłem do Parlamentu Rzeszy Niemieckiej w Berlinie). Pełnił też A. Stefański w pewnym sensie funkcję zastępcy redaktora naczelnego „Gazety”. Redaktorem naczelnym „Gazety” w dalszym ciągu pozostał W. Kulerski. Nadzorował poza tym redakcje innych pism wydawanych przez W. Kulerskiego, jak: „Czytelnia Ludowa”, „Dziennik Grudziądzki”, „Gospodarz” i „Przewodnik dla Mężów Zaufania „Gazety Grudziądzkiej”.

W Grudziądzu A. Stefański wstąpił do Towarzystwa Przemysłowców Polskich, Towarzystwa Ludowego i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Blisko związany był z Komitetem Wyborczym na Miasto Grudziądz, w którego Zarządzie pełnił funkcję wiceprezesa. Był też udziałowcem Spółki Budowlanej „Bazar”, a około 1905 r. starostą Towarzystwa „Straż” na miasto Grudziądz. W 1906 r., z jego inicjatywy i w jego opracowaniu wyszedł pierwszy rocznik „Grudziądzkiego Kalendarza Maryańskiego”, Bezpłatnego Dodatku do „Gazety Grudziądzkiej”. W 1911 r. należał do grona założycieli Towarzystwa Oświatowego „Jedność” w Grudziądzu, oraz uczestniczył w uroczystym otwarciu Domu Polskiego „Bazar” w Grudziądzu przy ul. Fryderykowskiej 8. Jego podpis figuruje na protokole spisanim z tej okazji. Książki i broszury jego autorstwa były sprzedawane przez Księgarnię Wysyłkową W. Kulerskiego.

W 1912 r. opuścił Grudziądz i pracował kolejno w redakcjach: „Przewodnika Katolickiego” (Poznań). „Nowego Przyjaciela Ludu” (Kępno) i „Kraju” (Leszno). W 1918 r., po raz drugi zamieszkał w Grudziądzu, obejmując stanowisko dyrektora Zakładów Graficznych W. Kulerskiego. W tym też roku został członkiem Polskiej Rady Ludowej na Miasto Grudziądz. „Gazeta Grudziądzka” rozpoczęła druk w odcinkach powieści L. Wallace’a „Ben Hur”, w jego tłumaczeniu. Powieść była drukowana przez 5 lat i ogółem ukazało się jej 537 odcinków...

W 1920 r. grudziądzki adwokat dr Stefan Łaszewski, kiedy został wojewodą pomorskim, mianował A. Stefańskiego swoim sekretarzem. Zamieszkał wtedy w Toruniu. Od 1922 r. był kierownikiem Biura Prasowego Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego. W 1927 r. przeszedł na emeryturę. W międzyczasie w Grudziądzu W. Kulerski wydał jego broszurę „Jak garbować skóry królicze, zajęcze, kocie, kozłe, sarnie i psie...” (1921), oraz wznowienie jego książki „Sybilla i inne opowiadania” (1924) i książkę H. Stove-Beecher „Chata wuja Tomasa” (1922), tłumaczoną przez niego.

Antoni Stefański zmarł 21 października 1929 r w Poznaniu. W 1930 r grudziądzka Rada Miejska zaliczyła go do „Pocztu Zasłużonych dla Miasta Grudziądz”.

Twórczość:

- DOMICYAN. Powieść z I w. dziejów chrześcijańskich, osnuta na tle historycznym (1895, 1899).
- CESARZ DOMICYAN I GRABARZE W KATAKUMBACH (1901).
- ZWYCIĘSTWO KRZYŻA (1906).
- POD JARZMEM CEZARÓW. Powieść historyczna z czasów Hadriana (1914).
- ZWYCIĘSTWO KRZYŻA. Powieść historyczna z czasów Konstantyna Wielkiego (1914, 1916).
- CO MAM CZYNIĆ ABY UZYSKAĆ WSPARCIE ALBO RENTĘ WOJSKOWĄ I JAK W INNYCH JESZCZE SPRAWACH SOBIE RADZIĆ (Grudziądz 1918).
- SYBILLA. Opowiadanie osnute na tle pierwszych czasów chrześcijaństwa (Grudziądz 1924).
- ŚWIAT I MĄDROŚĆ PRZEDWIECZNA. Opowiadanie historyczne z czasów panowania Marka Aureliusza (1924).
- DOMICYAN (?).
- EUSTACHJUSZ (?).
- GRABARZE W KATAKUMBACH (?).
- MODLITWA ZWYCIĘŻA. Opowiadanie historyczne z IV w. chrześcijaństwa za panowania cesarza Juliana (?).
- SOTERIS (?).
- SYBILLA I INNE OPOWIADANIA. Osnute na tle pierwszych czasów chrześcijaństwa (?).
- WIENIEC I KORONA. Opowiadania historyczne z czasów męczeństwa pierwszych chrześcijan za panowania Nerona (?).

Pod pseudonimem STARY MACIEJ:

- BĄDŹ OSZCZĘDNYM. Przestrogi i rady Starego Macieja (1898).
- GRY I ZABAWY NA WOLNEM POWIETRZU (1898).
- GRY I ZABAWY W KÓŁKU RODZINNEM (1898).

- WESOŁE CHWILE: GRY I ZABAWY TOWARZYSKIE W DOMU I POZA DOMEM (1898).
- BAWMY SIĘ! GRY NA WOLNEM POWIETRZU (1899).
- GRY TOWARZYSKIE (1899).
- KRÓTKA NAUKA PŁYWANIA DLA MŁODYCH PRZYJACIOŁ (1899).
- MIŁE ZATRUDNIENIE W WOLNYCH CHWILACH (1899).
- ZGADNIJ! ZAGADKI, SZARADY, REBUSY I OBRAZKI CIENIOWE (1899).
- GRY UMYSŁOWE (?).
- ZABAWA ZIMĄ (?).

Pod kryptonimem: AS:

- JAK GARBOWAĆ SKÓRY KRÓLICZE., ZAJĘCZE, KOCIE, KOŹLE. SARNIE I PSIE W SPOSÓB NAJŁATWIEJSZY, NAJKRÓTSZY I NAJTAŃSZY (Grudziądz 1921).

Opracowania:

- Adam Mickiewicz, Wybór poezji. Wstęp A. Stefański (?).
- Uczczenie x. Piotra Skargi w „Domu Polskim” w 300-tną rocznicę jego zgonu. Siedem wieczorów poświęconych pogawędce z czytelnikami „Przewodnika Katolickiego” Opracował A. Stefański (1912).

Przekłady:

- Levis Wallace, Ben Hur. Opowiadanie historyczne z czasów Jezusa Chrystusa , przez.... , Mikołów [1901]. Wyd. K. Miarka, 8°, [Przekład anonimowy, Antoni Stefański]. Wyd. II – [1904]. Wyd. III, ilustrowane (?), s. 366. Wyd. IV - Leszno 1928, s. 495, 8°, Dod. Bezpl. do „Głosu Leszczyńskiego” i „Głosu Polskiego”. Wyd. V - Warszawa 1987, s. 302, nlb. 2 (Instytut Prasy i Wydawnictw „Novum”).
- Harriet Stowe-Beecher, Chata wuja Tomasza, [Przekład A. Stefański], (?), 8°, s. 387.
- Harriet Stowe-Beecher, Chata wuja Tomasza. Powieść z życia Murzynów w Stanach Północnej Ameryki (w opracowaniu dla młodzieży). Przekład A. Stefański, Grudziądz 1922, Wyd. ZG WK, s. 412.

Uwaga: Pozycje wydane w Grudziądzu zostały podkreślone. Literatura:

- M. Dereżyński, Antoni Stefański, wielkopolski pisarz ludowy, Szamotuły 1936, ss. 1-32
- J. Długosz, Słownik dziennikarzy regionu pomorsko-kujawskiego, Bydgoszcz 1988, s. 129.
- J. Hinz, S. Poręba, Bibliografia wydawnictw zwartych opublikowanych przez „Gazetę Grudziądzką” W. Kulerskiego w Grudziądzu, Grudziądz 2006, ss. 57-58.
- W. Ogrodziński, Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Do druku przygotował: L. Brożek i Z. Hierowski, Katowice 1965, s. 393.
- S. Poręba, Ludzie dawnego Grudziądza . Antoni Stefański (1865 – 1929), „Gazeta Grudziądzka”, 1994, nr 23, s. 5.
- S. Poręba, [Sto]100 lat „Gazety Grudziądzkiej” Odcinkowy „Ben Hur”, „Nowości”, 1994, nr 121 s. 6.
- Słownik dziennikarzy polskich 1661-1945. Pod red W. Zuchniewicza [Warszawa 1984], s. CXXXIX [139]. Dodatek do „Prasy Polskiej”.
- Wielkopolski słownik biograficzny, Warszawa-Poznań 1981, ss. 699-700.

Odcinkowy „Ben Hur”

W 2005 r. minęła 125. rocznica ukazania się drukiem znanej kiedyś szeroko powieści Lewisa Wallace'a „Ben Hur”. Jej autor, amerykański generał, polityk i pisarz żył w latach 1827-1905. „Ben Hura” napisał w 1880 r.

Akcja powieści toczy się w starożytnym Cesarstwie Rzymskim, w ostatnich latach życia Jezusa Chrystusa. Powieść doczekała się przekładów na dziesiątki języków. Była wydana w całości, bądź też w wersjach skróconych. Miała też kilka ekranizacji filmowych. Po

raz ostatni przeniósł ją na ekran w 1959 r., w postaci filmu giganta amerykański reżyser i producent filmowy William Wyler. W Polsce dopiero w ostatnich latach film był wyświetlany w telewizji. Dostępny też jest na kasetach video i na płytach DVD.

W popularyzacji powieści „Ben Hur” na Pomorzu Nadwiślańskim dużą rolę odegrała „Gazeta Grudziądzka”. Na jej łamach drukowano ją w odcinkach w ciągu bez mała 5 lat. Pierwszy odcinek opublikowany został w grudniu 1918 r., w numerze 148. „Gazety”, a ostatni w 1923 r., w numerze 53. Ogółem ukazało się 537 odcinków. Nie były one numerowane. W „Gazecie” nie podano też nazwiska tłumacza.

Dzisiaj wiemy, że powieść „Ben Hur”, drukowaną w odcinkach w „Gazecie Grudziądzkiej” przetłumaczył na język polski księgarz, dziennikarz i literat wielkopolsko-śląskopomorski Antoni Stefański (1865-1929). Dwukrotnie pracował u W. Kulerskiego w Grudziądzu, w latach 1903-1912 i 1918-1920. „Ben Hura” przetłumaczył prawdopodobnie nie z oryginału, ale z przekładu niemieckiego, około 1900 r. W 1901 r. książkę wydało znane śląskie Wydawnictwo Karola Miarki (juniora) w Mikołowie. Miała ona tytuł: „Ben Hur. Opowieść historyczna z czasów Jezusa Chrystusa przez Lew Wallace”. Liczyła 395 stron. Na karcie tytułowej nie podano nazwiska tłumacza.

Powieść uzyskała szeroki rozgłos wśród Polaków na ziemiach zaboru pruskiego. Można ją było też nabyć za pośrednictwem Księgarni Wysyłkowej W. Kulerskiego w Grudziądzu. Z powodu wyczerpania nakładu 3 lata później K. Miarka wydał ją po raz drugi. W 1928 r. wyszedł „Ben Hur” w przekładzie A. Stefańskiego, jako bezpłatny dodatek książkowy do „Głosu Leszczyńskiego” i „Głosu Polskiego” w Lesznie (Wielkopolska).

Przez wiele lat powojennych „Ben Hura” nie wznawiano w Polsce, z powodu zakazu cenzury. Dopiero w 1983 r. nieznanie bliżej Wydawnictwo „Łaska i Pokój” w Warszawie, wydało skrót tej powieści, w przekładzie: z języka czeskiego. Inne wydawnictwo warszawskie - Instytut Prasy i Wydawnictw „Novum”, w 1987 r. wydało „pełnego” „Ben Hura”. Na jego okładce umieszczono notatkę: „Książka przygotowana została na podstawie wydania Karola Miarki z 1901 r. Przy jej opracowaniu ograniczono się jedynie do wprowadzenia poprawek ortograficznych, zgodnych z obecnymi normami i drobnych poprawek stylistycznych, czyniących tekst powieści bardziej czytelny dla współczesnego odbiorcy”. Nakład powieści wynosił 130.000 egz. I znowu o nazwisku tłumacza zapomniano...

Pierwszym badaczem życia i działalności A. Stefańskiego był. toruński dziennikarz i publicysta Mieczysław Dereżyński. W 1936 r. w Szamotułach, z miejscowej drukarni J. Kwalera, wyszła drukiem jego broszura „Antoni Stefański - wielkopolski pisarz ludowy”. Zawiera ona m.in. informacje o pracy przekładowej A. Stefańskiego. A trzeba pamiętać, że był on też tłumaczem znanej powieści o niewolnictwie amerykańskich Murzynów, pióra Harriet Stowe-Beecher „Chata wuja Tomasza”. Jej ostatnie wydanie w przekładzie A. Stefańskiego, wyszło drukiem w 1922 r., nakładem Zakładów Graficznych W. Kulerskiego w Grudziądzu.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski